

İNCELEME

YEKTA KOPAN

Başka bilirdik kendimizi. Başka tanımlardık. Misafirperverliğimiz dillere destandı örneğin. Artık karşılık beklemeden kapımızı kimseye açmıyoruz. Masanın başına oturduk mu, saatlerce kalkmazdık sohbetten. Şimdi masanın başına oturmak bile mesele, önce herkes hangi mahalleden olduğunu söylemeli. Masallar, meseller, fıkralar anlatmayı severdik. Artık incelikli anlatımlara pek zamanımız yok, en kaba haliyle aktarıyor hikayeler. Bir de gülmeyi severdik biz. Birlikte gülmeyi. “Bu coğrafyanın öyle bir mizah anlayışı vardır ki kimselere benzemez,” derlerdi. Gün, kahkahalarımızı özgürce salma günü değil. Çoğunlukla dertten gülmüyoruz. Ama daha fenası, birileri ‘gülünecek şeyler’ e karar verdiğinden ve ondan ötesini yasakladığından gülemiyoruz. Anlayacağınız, başka bilirdik kendimizi. Artık mizahımız bile başka.

Levent Cantek ve Levent Gönenç’in ortaklaşa kaleme aldığı “Muhalefet Defteri: Türkiye’de Mizah Dergileri ve Karikatür” tam da Penguin’in kapandığı, mizah dergilerinin okunmadığı vurgusunun sıklıkla yapıldığı bir dönemde raflara çıktı. Yani “Biz değiştik, mizahımız başkalaştı, dergilerimiz kapandı ve kirlendi dünya,” dediğimiz dönemde. Neyse ki artık elimizde, mizahın ‘şimdiki zamanı’ nı anlayabilmek ve buradan yola çıkarak bir ‘gelecek yansıtması’ yapabilmek için benzersiz bir kaynak **kitap** var. “Sivil tarih nedir, nasıl yazılır?” diye soranlara duyurulur.

Yeni bir pencere

Levent Cantek ve Levent Gönenç, yıllardır mizah üstüne düşünen, çalışan, üreten iki dost. Kendi anlatımlarıyla, bu konuda iki lakırdı etmedikleri gün yok neredeyse. Elimizdeki **kitap** uzun zamana yayılan bu dostluğun, bu sohbetlerin önemli duraklarından biri. O sohbetlerin havada uçuşmasına, mizah dünyasının dedikodusu olarak kalmasına izin vermeden, güçlü bir araştırma süreci sonucunda, değerli bir kaynakça ile ve akademik çerçevede tamamlanmış **kitap** larını. Bu çalışma ciddiyeti, kitabın her satırında kendisini gösteriyor. Unutmayalım ki mizah ciddi bir konudur.

“Muhalefet Defteri: Türkiye’de Mizah Dergileri ve Karikatür” yedi bölümden, yedi güçlü makaleden oluşuyor. İki ismin 2007’den bugüne yaptığı **yayın** ların gözden geçirilmiş/yenilenmiş ve bütünlüklü hale getirilmiş cildi, **YKY**

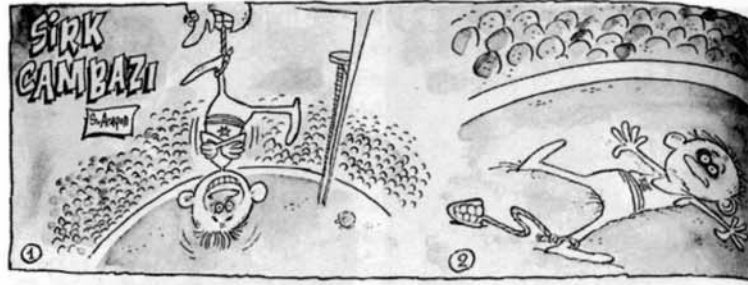

Tas 18 Aralık 1958 (solda); Tef, 21 Temmuz 1960 (sağda).

Taş dergisinin 1958 tarihli (solda) ve Tef dergisinin 1960 tarihli (sağda) kapakları.

Mizah ciddi bir konudur

Levent Cantek ile Levent Gönenç’in ortak çalışması, en uzun soluklu dergi Akbaba’dan Türkiye’nin dört bir yanına ulaşmayı başarmış Gırgır ve 2000’li yıllarda en çok okunan LeMan, Penguen ve Uykusuz’a kadar Türkiye’de yayımlanmış bütün dergileri etraflica ele alıyor.

Sergio Aragones imzalı Oğuz Aral karikatürü.

tarafından yayımlandı. Türkiye’deki mizah konusunda yıllardır ayrı ayrı ve birlikte çalışan Cantek ve Gönenç, bu **kitapla** ‘çizgili şeylere, mizah dergilerine ve karikatüre farklı bir açıdan bakmak isteyenler için yeni bir pencere açıyor’.

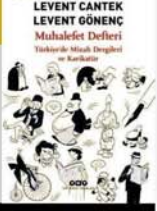
Az düşünen kesimden

Önsöz’de bir incelik olarak tercih edilen ‘çizgili şeyler’ tanımlaması, kitabın ruhunu anlamak açısından önemli. Çünkü “Muhalefet Defteri”, ilk bağımsız mizah dergisi olarak kabul edilen 1870 tarihli Diyojen’den günümüze bütün ‘çizgili şeyler’in izinde yürüyor. Bu yürüyüşün gücü, ‘çizgili şeyler’ üstünden bir sivil tarih yazabilme becerisinde yatıyor.

“Türkiye’de Mizah Dergileri” başlıklı ilk bölüm, sadece bir liste sunmuyor okura. Dergilerin siyasi profillerinden okurda bulduğu karşılığa, künyelerinden yola çıkış maceralarına akla gelebilecek neredeyse bütün soruları cevaplıyor. Bu bölümle birlikte kitabın genel çerçevesini oluşturan ‘muhalefet’ kavramını ve bunun mizahtaki karşılığını da örneklerle anlatıyor iki yazar.

“Muhalefet Defteri” Türkiye’nin zengin ve kendine özgü mizah geçmişinin haritasını çıkarıyor. Bu boyutuyla **kitap**, sadece karikatürün değil, tümüyle mizahın gündelik hayatımıza nasıl etki ettiğini, alışkanlıklarımızı nasıl değiştirdiğini, siyasetle, sporla, popüler kültürle ve

“Muhalefet Defteri: Türkiye’de Mizah Dergileri ve Karikatür”
Levent Cantek, Levent Gönenç
Yapı Kredi Yayınları
Fiyatı: 18 TL

daha fazlasıyla nasıl bir dil ilişkisi geliştirdiğini gözler önüne seriyor. Herkesin mizahçı olduğu, ama çok az kişinin mizah üstüne düşünüp yazdığı günümüzde, “Muhalefet Defteri” önemli bir düşünce pratiğinin de sıfır noktası oluyor.

‘Nereden nereye?’

Kitabın ilgi çekici ve zihin açıcı iki bölümü “İthal Simge ve Metaforlar: Benzerlikler-Tekrarlar” ve “Karikatür **Sanatı**nda Stereotipler” sadece karikatürü değil, genel olarak **sanatsal** üretimimizin Batı ile ilişkisini anlamak açısından da dönüp dönüp okunmalı. Bu makaleler, Türkiye karikatürünün ‘kurucu baba’larından Cemal Nadir’i, yine önemli isimlerinden Ramiz’i, 1950 kuşağının iyi bilinen isimlerinden Suat Yalazlı ve hatta Gırgır ekolünü dünden bugüne ilerleyen bir çizgide, karşılaştırmalarla incelemeye olanak veriyor. Üstelik mizah üstünden ‘dün-bugün’ karşılaştırması yaparken, ‘şimdiki zaman’ı daha iyi anlamamız konusunda da önemli ipuçları veriyor.

“Karikatürün Sosyal ve Siyasal Olayları Etkileme Gücü Hakkında Bir Yorum” bölümü, daha önce benzerini okumadığım bir makale. ‘Medya-siyaset’ ilişkisini değerlendirmek açısından da büyük önem taşıyan bu bölümden kişisel olarak çok etkilendim. (Not: Bu cümleyi her bölümden sonra söyledim aslında)

“Mizah Dergileri ve Sol” bölümünde Cantek ve Gönenç, 1908’den 2015’e uzanan bir hat çizmişler. Bu bölüm, “Yahu neler oluyor, mizah dergileri niye kapanıyor?” çığlıkları atanlara çok sayıda anahtar veriyor. Bir sonraki bölüm olan “Gırgır”, anahtarlarla mutlu olmayanlara çok sayıda kapı gösteriyor. Sanırım, çoğu kişinin tanıdığı olan bir derginin, Gırgır’ın incelendiği ve kimilerince ‘dokunulmaz’ ilan edilen bir kapıdan cesurca girilmiş olan bu bölüm kitabın en çok konuşulan ve tartışılan bölümlerinden olacak. Tıpkı kitabın kapanışında yer alan “Türkiye’de İslami Mizah” bölümü gibi...

‘Nereden geldik, nereye gidiyoruz?’ **kitapları** nın en güzel örneklerinden biri olan “Muhalefet Defteri”nde yer geldiğinde Gırgır’ın sarısını, yeri geldiğinde Mikrop’un **kırmızısını** görmek istedim. Açıkçası, **YKY** nin bu kitabı ciltli, renkli ve çok daha bol görselli basmasını beklerdim. Ama yazıyı, kişisel huysuzluğumla bitirmeyeceğim. “Muhalefet Defteri”, mizahın ciddi bir konu olduğunu düşünen ve gülmeyi seven bütün okurları bekliyor. ■